

การใช้ยาสำหรับคุณแม่ที่ให้นมบุตร

เภสัชกรกิติยศ ยศสมบัติ
สถานปฏิบัติการเภสัชกรรมชุมชน (โอสถศาลา)
คณะเภสัชศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
www.osotsala-chula.com
12 สิงหาคม 2553

ยาเกือบทุกชนิดที่มารดาใช้สามารถถ่ายทอดจากมารดาไปสู่ทารกที่เลี้ยงดูด้วยนมแม่ได้ การใช้ยาเพื่อรักษาโรคของมารดาจึงควรพิจารณาถึงข้อมูลข้อดี ข้อเสียจากการใช้ยาดังนั้นให้เพียงพอก่อนเริ่มใช้ยา ปริมาณยาที่ทารกได้รับมากน้อยขึ้นกับคุณสมบัติของยาชนิดนั้นๆ ปริมาณน้ำนมที่ทารกได้รับจากคุณแม่ที่ทานยา และระยะเวลาระหว่างการรับประทานยาและเวลาที่ให้นมบุตร

เมื่อยาที่แม่รับประทานเข้าสู่ร่างกายเด็กผ่านทางน้ำนม ก็ไม่ใช่ว่าจะเกิดอันตรายจนน่าวิตกจนเกินไป เนื่องจากยาบางชนิดมีอันตรายต่ำแม้ทารกจะได้รับผ่านทางน้ำนมของแม่ นอกจากนี้ความปลอดภัยของยายังขึ้นอยู่กับการดูดซึมและการขับยาออกจากร่างกายของทารกด้วย เช่น ยาบางตัวดูดซึมได้ไม่ดี หรือถูกทำลายได้มากในขณะที่อยู่ในลำไส้ ก็จะมีผลต่อทารกน้อย แต่ยาที่ขับออกจากร่างกายได้ช้าหรือต้องอาศัยการเปลี่ยนแปลงของยาโดยเอนไซม์บางชนิดที่ยังไม่สามารถทำงานได้เต็มที่ในทารก ก็จะมีผลต่อทารกมาก เช่น chloramphenicol ซึ่งทำให้ยาเกิดพิษได้ง่ายในทารก

ที่กล่าวมาข้างต้นเป็นประเด็นที่สนใจในเรื่องความปลอดภัยของเด็กทารกที่ทานนมแม่ แต่อีกประเด็นหนึ่งที่คุณแม่มีข้อสงสัยคือประเด็นที่ว่า การทานยาบางชนิด อาจมีผลต่อการหลั่งน้ำนม เช่นยาบางชนิดอาจทำให้ปริมาณน้ำนมลดลง ในขณะที่ยาบางชนิดอาจทำให้ปริมาณน้ำนมเพิ่มขึ้น

หลักการพื้นฐานเกี่ยวกับการใช้ยาที่คุณแม่มีข้อสงสัย

การใช้ยาทุกชนิด คุณแม่มีข้อสงสัยควรปรึกษาผู้รู้ด้านยา คือแพทย์หรือเภสัชกรก่อนใช้ยาทุกครั้ง เวลาที่ไปรับบริการตามสถานพยาบาลไม่ว่าจะเป็นร้านยาหรือคลินิก ก็ต้องแจ้งให้แพทย์และเภสัชกรทราบเพื่อที่จะหลีกเลี่ยงยาที่มีผลต่อน้ำนมหรือเป็นอันตรายต่อเด็ก เพื่อให้การใช้ยามีความปลอดภัยสูงสุดเท่าที่เป็นไปได้

หากมารดาที่ให้นมบุตรมีความจำเป็นที่จะต้องได้รับยาเพื่อรักษาหรือควบคุมอาการของโรค มารดาควรพิจารณาแนวทางการใช้ยาดังต่อไปนี้ เพื่อให้ทารกได้รับยาที่ขับออกทางน้ำนมมารดาให้น้อยที่สุด

1. ใช้ยาให้น้อยที่สุดเท่าที่จำเป็น หลีกเลี่ยงหรือหยุดการใช้ยาที่ไม่จำเป็นชั่วคราว

2. เลือกรูปแบบการใช้ยาที่จะทำให้มีระดับยาในเลือดของมารดาต่ำ ซึ่งทำให้ระดับยาที่ขับออกทางน้ำนมของมารดาไปสู่ทารกมีค่าต่ำด้วย เช่น ยาทาเฉพาะที่จะมีระดับยาในเลือดต่ำกว่ายารับประทาน อย่างไรก็ตามการทายาเป็นบริเวณกว้าง ก็อาจทำให้เกิดการดูดซึมยาเข้าสู่ร่างกายของแม่ จนเพียงพอที่จะส่งต่อไปยังเด็กได้ นอกจากนี้ยังต้องหลีกเลี่ยงการทายาบริเวณเต้านมและหัวนม ซึ่งเด็กมีโอกาสได้รับเข้าสู่ร่างกายได้ง่าย

3. หลีกเลี่ยงการให้นมบุตรในช่วงที่ระดับยาในน้ำนมจะมีค่าสูงสุด ซึ่งโดยทั่วไปแล้วจะเป็นเวลา 1-3 ชั่วโมงหลังจากรับประทานยา อีกวิธีหนึ่งคือให้มารดารับประทานยาภายหลังจากให้นมเมื่อใดมือหนึ่งแก่เด็ก เพื่อให้มีระยะห่างระหว่างการให้นมแต่ละมื้อที่เพียงพอที่ระดับยาที่มีความเข้มข้นลดลง แต่วิธีนี้จะได้ผลเฉพาะยาบางชนิดที่มีระยะเวลาอยู่ในร่างกายสั้นและไม่ไช่ยาในรูปแบบออกฤทธิ์เนิ่นนาน

4. ในกรณีที่มารดาจำเป็นต้องใช้ยานั้นในการบำบัดหรือควบคุมโรคและยานั้นเป็นที่ทราบดีว่ามีอันตราย แพทย์ผู้สั่งใช้ยามักแนะนำให้คุณแม่หยุดให้นมลูกชั่วคราว โดยในบางกรณีอาจยาวนานเป็นสัปดาห์ ทั้งนี้เพื่อหวังให้ยาที่แม่ได้รับถูกกำจัดออกจากร่างกายได้หมดก่อน ดังนั้นคุณแม่ต้องเข้าใจและวางแผนการดูแลลูกน้อยในระยະนี้ โดยเลือกสูตรอาหารเสริมทดแทนนมมารดา

สรุป

ยาทุกชนิดสามารถส่งผ่านน้ำนมไปยังเด็กได้ การจะใช้ยาจึงต้องใช้ให้น้อยที่สุดเท่าที่จำเป็น ก่อนใช้ยาทุกครั้งต้องแจ้งให้แพทย์และเภสัชกรทราบว่ากำลังให้นมบุตรอยู่ หากจำเป็นต้องใช้ยามีหลายวิธีการที่พอจะช่วยให้เด็กได้รับยาเข้าสู่ร่างกายลดลง เช่นการใช้ยาทาภายนอกแทนยารับประทาน การให้นมในขณะที่ยาในร่างกายของแม่มีระดับต่ำที่สุด คือให้นมหลังการให้ยาอย่างน้อย 2-3 ชั่วโมง หรือยับยั้งช่วงเวลารับประทานยามาเป็นหลังให้นมลูกแล้วเพื่อที่เวลาจะให้นมครั้งถัดไป จะมีปริมาณยาหลงเหลือในร่างกายแม่น้อยที่สุด